

процесах, а відповідно, обумовлює застосування норм права і процедуру діяльності прокурорів в якості суб'єкта відповідного галузевого процесу. Мова йде про Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси, Цивільний та Цивільно-процесуальний кодекси, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства, Господарський та Господарсько-процесуальний кодекси України, Кримінально-виконавчий кодекс України тощо. Дещо схожою є ситуація пов'язана із спеціальними законами у сфері запобігання злочинності, наприклад, законів «Про Національну поліцію», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про Державну прикордонну службу України» та ін.

Зазначені групи відносин зайвий раз засвідчують факт того, що органи прокуратури знаходяться в системі публічної діяльності, особливістю якої є різновекторність правового регулювання та правозастосовування. Публічність діяльності прокуратури вимагає від неї врахування положень чинного законодавства про інформацію та інформаційну діяльність, при цьому комбінація з спеціалізованим прокурорським правовим регулюванням створює комплексне інформаційно-правове поле, яке забезпечує якість процесів виконання функцій, а також організаційно-управлінських зв'язків в самій структурі цього органу. Крім того, врахування інформаційного законодавства формує в прокуратури необхідність розвиватись в якості одного із найбільш відкритих правоохоронних органів, на який покладаються архіскладні завдання, а також приділяти більшої уваги новим інформаційним технологіям як для власної організації, так і для власного позитивного іміджу сучасної публічної інституції.

Список використаних джерел

1. Мельник О.М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / О.М. Мельник. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. – 208 с.
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Кушакова Н.В. Конституційне право на інформацію в Україні (порівняльний аналіз). - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. - Київ, 2003. – 243с.
4. Костецька Т. А. Інформаційне право України: навчальний посібник / Т. А. Костецька. – Київ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 170 с.
5. Гришак С.В. Адаптація інформаційного законодавства України до норм Європейського Союзу. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2013. – 186с.
6. Жоган Р.А. Конституційно-правовий статус прокуратури в Україні. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Національна академія внутрішніх справ. – Київ, 2010. – 233с.
7. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 2-3, ст.12
8. Цимбалюк В. С. Кодифікація інформаційного законодавства України. – Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» Міністерства освіти і науки України. – Харків, 2013. – 435с.
9. Стан розгляду запитів на інформацію у Генеральній прокуратурі України за 10 місяців 2016 року // http://www.gp.gov.ua/ua/dostup.html?_m=publications&_t=rec&id=196362

УДК 346.91

СВІДКИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ ТА ПРАВО ОСОБИ НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Мацелик М.О.

(кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки)

Пригоцький В.А.

(кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства Вінницького інституту університету «Україна»)

***Анотація.** В статті автор розглядає розкриває особливості введення в господарський процес інституту свідків та характеризує обставини які дають змогу особі, право на правову допомогу.*

***Ключові слова:** господарський процес, свідки, право особи, правова допомога.*

***Abstract.** In the article the author considers the breadth of the introduction of the economic process of the Institute and witnesses describing the circumstances Worms allow the person entitled to legal assistance.*

***Keywords:** commercial litigation, witnesses, the right person legal aid.*

Однією із особливостей та великим недоліком господарського процесу в Україні є відсутність у судовому процесі свідків, як окремих, процесуально незалежних учасників, що, відповідно, звужує перелік можливих джерел доказів у суді для справедливого вирішення справи та звужує конституційні права учасників цього процесу.

Вивченню теоретичних і практичних питань господарського процесу приділяють увагу Н.А. Абрамов, К.А. Граве, І.Б. Побірченко, Д.М. Притика, В.І. Тертишников, О.І. Харитонова, В.Д. Чернадчук та ін. Проте, ми вважаємо, що не зважаючи на низку ґрунтовних наукових досліджень, дане питання залишається досить актуальним та потребує досліджень.

Метою статті є дослідження проблем та перспектив проведення господарського процесу, розвитку його доказового апарату через усунення недоліку Господарського процесуального кодексу у джерелах доказів, а також забезпечення справедливості рішень господарських судів при добросовісності сторін процесу та суду.

Одним із **основних завдань** господарського судочинства є захист прав та охоронюваних законом інтересів учасників господарських правовідносин, а також всебічне сприяння об'єктивному та своєчасному вирішенню господарських спорів.

Для досягнення цих завдань велике значення для встановлення істини у справі займає процес доказування, що являє собою логічне системне дослідження доказів, внаслідок якого суд підтверджує відсутність або наявність окремих юридичних фактів, які мають важливе значення для справи.

Одним із доказів тези про існуючий недолік закону, щодо відсутності у господарському процесі такого джерела доказів як свідки, є право кожної особи на правову допомогу. На таке право звертає увагу Конституційний суд у Рішенні від 30.09.09 [11] та пояснює, що правова допомога це багатоаспектна діяльність відповідних фахівців як суб'єктів права при тому, що конституційне право кожного на правову допомогу у жодному випадку не може бути обмежено.

Оскільки однією із особливостей господарського процесу в Україні є відсутність у судовому процесі свідків, як окремих, процесуально незалежних учасників, що, відповідно, звужує не тільки перелік можливих джерел доказів для суду, але і ускладнює сторонам найбільш адекватно здійснювати представлення своєї правової позиції.

Указане звуження і ускладнення пояснюється приписами статті 22 Конституції України [1] щодо заборони скасування конституційних прав і свобод та приписами статті 64 щодо неможливості обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, крім обмежень певних прав і свобод в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Так, важливу роль у забезпеченні реалізації, захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина в Україні відведено праву особи на правову допомогу, закріпленому у статті 59 Конституції. На це указує Конституційний суд у Рішенні від 30.09.09. У контексті указанного, особливістю правового статусу свідка є його право мати адвоката під час допиту чи наданні ним пояснень.

На таке право свідка указує Конституційний суд в указаному Рішенні. Зокрема, суд виходить із принципової важливості ролі держави у забезпеченні реалізації захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина в Україні, яку закріплено у статті 59 Конституції. Це право є одним із конституційних, невід'ємних прав людини і має загальний характер. Вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати, тобто «іншої особи», як учасника господарського процесу.

У цій статті досліджуючи поставлене питання ми виходимо з того, що правові відносини як різновид суспільних відносин виникають, змінюються, припиняються на підставі юридичних фактів, тобто життєвих обставин (подій), з якими норми права пов'язують виникнення, зміну та припинення прав та обов'язків осіб. Юридичні факти відбуваються, як правило, за участі чи у присутності людей, які можуть бути, чи не бути безпосередніми їх учасниками. А тому, у силу своєї ментальності та здатності до спостережень, людина, як фізична особа здатна об'єктивно/суб'єктивно засвідчити події і факти, які могли відбуватись, чи відбулись у її присутності. А відтак правозастосовні органи для повноти та об'єктивності з'ясування обставин проваджень, справ звертаються до свідків подій - юридичних фактів.

Поставлена проблема-питання стосується не тільки особливостей господарського процесу в Україні, щодо відсутності у судовому процесі свідків, як окремих, процесуально незалежних учасників (джерела доказів), що, відповідно, звужує перелік можливих джерел доказів для суду, але і, з урахуванням цього факту, стосується і конституційних прав наявних учасників господарського процесу.

Це твердження можна, зокрема, пояснити тим, що, наприклад, суд загальної юрисдикції доказами, якими встановлюються фактичні обставини називає пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показань свідків, які повинні бути досліджені і оцінені у сукупності з іншими доказами - ч. 2 статті 57 ЦПК України (далі - ЦПКУ) [13]. В господарському суді - не так: пояснення сторін та інших осіб фактично доповнюють письмові, речові та інші докази, подані сторонами - ч. 2 статті 32 ГПК України (далі - ГПКУ) [2].

На проблему відсутності свідків як джерела доказів у господарському процесі звертають увагу і інші спеціалісти-науковці. Так, О.І. Харитонова указує, що «Участь цієї категорії в господарському процесі зумовлена відсутністю в чинному ГПК таких важливих учасників процесу, як свідки та спеціалісти. Показання свідків й спеціалістів в інших судових процесах є джерелом доказів незалежно від того, є вони працівниками сторін або третіх осіб чи ні» [12, с. 117].

Прибічники відсутності свідків у господарських справах посилаються на ненадійність показів свідків, якщо вони не підкріплені посиланням на документи. Тому простіше викликати у суд посадову особу сторони провадження і отримати докази у неї. Зокрема, О.І. Тертишнікова стверджує, що «Ототожнювати посадових осіб та інших працівників підприємств, установ, організацій, державних та інших органів, про яких йдеться в ст. 30 ГПК, зі свідками або спеціалістами не можна, оскільки їх процесуальне становище є своєрідним «синтезом» тих та інших» [12, с. 117].

Проте, як на остаточний доказ на це зважити складно, оскільки покази свідків у господарському процесі не є чимось принципово недопустимим, а усі інші форми судових проваджень цього не заперечують і використовують таке джерело інформації. Прибічником цього положення є, наприклад Чернадчук В.Д., Сухонос В.В., Нагребельний В.П. та ін., які класифікуючи судові докази, зокрема, за ознакою джерела походження, прямо указують на свідчення свідків, як особисті докази господарського процесу [16, с. 118] чи не опитування свідків під час касаційного розгляду [16, с. 224].

У господарському процесі поряд із іншими, традиційними учасниками, процесуальним законом, ч. 1 ст. 18 ГПКУ, - передбачено і «інші особи, які беруть участь у процесі у випадках, передбачених цим Кодексом». Зокрема, такими іншими особами, відповідно до статті 30 ГПКУ є «посадові особи та інші працівники підприємств,

установ, організацій, державних та інших органів, коли їх викликано для дачі пояснень з питань, що виникають під час розгляду справи» (далі по тексту - «інші особи», «інші учасники», у відповідних відмінках).

Виклик до господарського суду «інших осіб» можливий як за клопотанням сторін, третіх осіб, прокурора, так і з ініціативи суду. При цьому суд з'ясовує, з яких питань можуть дати пояснення ці викликані особи.

Правовий статус указаних учасників господарського провадження дуже близький до правового статусу свідка, які містять інші процесуальні закони, наприклад ст. 50 ЦПК України, ст. 65 КПК України [3], ст. 65 КАС України [4], ст. 272 КУпАП [5]. В указаних законах правовий статус свідка майже ідентичний. Зокрема, свідок - це фізична особа, якій відомі (яка має) певні відомості з приводу розгляду судової справи, і які можуть бути доказами у справі і вплинути на рішення суду. При цьому, основною його відмінністю (не єдиною) від «інших осіб» у господарському процесі є залежність цих інших учасників судового господарського процесу перш-за все відносинами трудового найму від однієї із сторін та відсутністю кримінальної відповідальності за свої покази, яка для свідків передбачена ст. 385 ККУ [6]. На ці відмінності вказується і у тлумаченні Вищого господарського суду (далі - ВГСУ) дане ним у інформаційному листі від 14.08.2007 р. № 01-8/675 [7]. Так, у п. 12 вказаного листа ВГСУ стверджує, що «у частині першій статті 30 ГПК йдеться про можливість участі в судовому процесі лише посадових осіб та інших працівників підприємств, установ, організацій, державних та інших органів, тобто осіб, зв'язаних з відповідними підприємствами (установами, організаціями, органами), які не беруть участі в судовому процесі, трудовими правовідносинами на основі трудового договору (контракту). Отже, у наведеній ситуації якщо певна фізична особа (громадянин) не є посадовою особою чи іншим працівником підприємства (установи, організації, органу), то вона не підпадає під ознаки зазначеної норми ГПКУ».

При цьому ВГСУ вказує, що особами, які не можуть бути викликані у господарський суд для участі у процесі, якщо вони були учасниками спірних правовідносин, але рішення з господарського спору не зачіпає їх прав та інтересів, є «нотаріус, адвокат, фізична особа-підприємець тощо». Тобто, неможливо викликати саме фізосіб, які цікавлять нас з огляду на їх статус наблизений до свідків, як учасників судового розгляду.

Загальновідомо, що особливістю правового статусу свідка є те, що він не має права знайомитися із матеріалами справи, заявляти клопотання та здійснювати інші права, передбачені для інших учасників судового провадження. Це зрозуміло, адже маючи відомості про зміст справи свідок має можливість відкоригувати свої покази. На відміну від свідка «інші особи», будучи відразу залежними від юридичної особи - учасника господарського процесу, навпаки, повідомляють суду відомі їм факти обставини і при цьому мають право знайомитись із матеріалами справи, подавати докази, брати участь в огляді та їх дослідженні. Специфічною особливістю отримання відомостей від «інших осіб» є те, що вони, як і сторони у справі не попереджаються про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивих свідчень; на відміну від свідків по справі.

Щодо інших учасниками судового господарського процесу, то їх статус не відрізняється значними особливостями від аналогічних осіб у інших процесуальних законах. Так, іншими учасниками можуть бути, наприклад, судовий експерт (ст. 31 ГПКУ) та перекладач (статті 44, 48, 49 ГПКУ), як особи, які володіють спеціальними знаннями у різних галузях знань та мовами, знання яких необхідно для письмового та усного перекладу під час судового провадження. Потрібно звернути увагу на таку особливість їх правового статусу: і перекладач несе кримінальну відповідальність за завідомо неправильний переклад, і судовий експерт - за свій висновок.

На підставі цього порівняння можна припустити, що законодавець формулюючи приписи ГПКУ про учасників господарського процесу допустив помилку при наданні

прав посадовим особам та іншим працівникам. Помилку, зокрема, щодо можливості ознайомлення із справою та не приведення до присяги за надання завідомо неправдивих показів. Ця помилка має наслідком зловживання цими особами своїм правами та обов'язками.

Для розуміння спільних ознак свідків та інших осіб, які можуть брати участь у господарському процесі потрібно відмітити, що учасниками господарського судового процесу також є особи, які передбачені у абз. 16 статті 1 Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [8]. Серед указаних осіб, наше дослідження можуть зацікавити «інші особи, які беруть участь у провадженні у справі про банкрутство», оскільки таке провадження здійснюється за правилами ГПКУ. Проте, серед цих інших осіб Закон не містить посилання на суб'єктів за своєю юридичною природою аналогічних чи подібних до свідків.

Аналіз джерел отримання доказів, які передбачені процесуальними законами указує на характерні та спільні елементи та особливості правового статусу свідків. Головною спільною рисою є, зокрема, - відсутність особистої зацікавленості у результаті вирішення справи, а тому у цій частині вони не можуть бути ототожені із зазначеними «іншими особами», які можуть приймати участь у господарському процесі. Це недолік правового регулювання господарського процесу. У зв'язку із цим буде слушною пропозиція про зміну правового статусу «інших осіб», які можуть бути викликані у господарський процес, на правовий статус свідка у господарському процесі. Для цього необхідно унести зміни у відповідні норми ГПКУ щодо учасників господарського процесу у суді. Така зміна буде мати наслідком підвищення рівня належності доказів у процесі, а також бути відповідати процесуальним правам та можливостям у часті осіб у інших видах процесів, наприклад цивільному, адміністративному тощо.

Додатковий аргументом з приводу такої зміни правового статусу може бути норми кримінального права які встановлюють кримінальну відповідальність юридичних осіб (статті 96³-96¹¹ ККУ) [9]. Це, зокрема, можна пояснити тим, що, відповідно до ст. 96³ ККУ «Підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є вчинення її уповноваженою особою або за дорученням чи наказом, за змовою та в співучасті, або іншим шляхом» від імені та в інтересах юридичної особи визначених злочинів. А відтак у процесі розгляду господарської справи можуть з'ясовані певні обставини, які у подальшому можуть стати підставою кримінального переслідування як посадових осіб юридичної особи, так і її самої. Для цього статус посадової особи як свідка має більш прикладне значення ніж його відсутність.

Щодо мети законодавця при появі такого, особливого учасника господарського процесу, то потрібно зауважити наступне. З'ясовано, що є суттєві відмінності у правовому статусі «інших осіб», як учасників господарського процесу у відношенні до статусу свідків, як учасників інших процесів. При цьому, указана мета законодавця полягала виключно у тому, щоб забезпечити процес розгляду додатковими та об'єктивними доказами. У зв'язку із цим, за своєю процесуально природою і «інші особи», і свідки є джерелами доказів, а тому підхід до способу їх залучення у процес та їх правовий статус мав би бути однаковим; щонайменше - подібним, оскільки у іншому випадку втрачається принцип справедливості, - як основи судочинства. Проте, у результаті реалізації цієї мети між нею та існуючою редакцією юридичної конструкції правового статусу «інших осіб» господарського процесу існує суттєве протиріччя. Зокрема протиріччя, щодо можливості отримання належних та допустимих доказів від «інших учасників» господарського процесу. Мається на увазі, що право знайомитись із матеріалами справи та відсутність повідомлення особи про кримінальну відповідальність робить можливим маніпулювання «іншими учасниками» господарського процесу своїми показами на користь «своїї» юридичної особи. А у залежності від неї вони є апріорі. Зрозуміло, що існуючі повноваження «інших осіб» це повноваження сторони господарського провадження. А тому, якщо особи, які пов'язані із юридичною особою трудовими відносинами мають такі

права - то вони ніякі не «інші учасники» відповідної сторони провадження, а її представники. У випадку ж якщо вони - свідки, то має місце прогалина закону, яку потрібно заповнити відповідними до закону способами. У будь-якому випадку потрібно погодитись із Н.А. Абрамовим, який щодо цих «інших учасників» господарського провадження указує:

«Зрозуміло, що такими повноваженнями свідки володіти не повинні, оскільки цінність їх показань у тому, що вони свідчать про факти, які були сприйняті ними безпосередньо за допомогою органів почуттів. Але якщо вони дають пояснення після ознайомлення з матеріалами справи, то їхня безпосередність і переконливість втрачаються» [10, с. 78].

Таким чином, якщо використати спосіб доказування від супротивного, то щодо показань «інших осіб» виявляється, що їх повноваження знаходяться у протиріччі із мотивами законодавця, який виразився у юридичній конструкції правової норми. Зокрема:

– якщо вони дають свідчення у статусі, визначеному у ст. 30 ГПКУ, то вони є залежними від сторони провадження, а тому такі свідчення можуть бути неправдивими та необ'єктивними; крім того дослідити матеріали справи може і суд,

– якщо вони дають свідчення, як свідки у справі, - то право знайомитись із матеріалами справи є алогічним, а неприведення до присяги про надання тільки правдивих свідчень - незаконним.

Таким чином, із впевненістю можна стверджувати, що у поточній редакції ГПКУ, у частині визначення кола учасників господарського процесу, існує недолік. Цей недолік є наслідком помилкового визначення законодавцем правового статусу посадових осіб юридичних осіб, при їх виклику у суд для дачі пояснень з питань, що виникають під час розгляду справи.

Окрім указанного, відмітимо, що додатковим підтвердженням тези про розглянутий недолік закону є право кожної особи у державі на правову допомогу, на що звертає увагу Конституційний суд у Рішенні від 30.09.09 № 23-рп/2009 [11].

Зокрема, Конституційний суд указує, що у контексті ч. 1 цієї статті *«кожен має право на правову допомогу»* поняття *«кожен»* охоплює всіх без винятку осіб — громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України. Крім того, реалізація кожним права на правову допомогу не може залежати від статусу особи та характеру її правовідносин з іншими суб'єктами права. Тобто «інші особи», які беруть участь у господарському процесі також охоплюються цією дефініцією, поняттям Конституційного суду «кожен»; а відтак безпосереднє тлумачення цього твердження Конституційного суду вступає у протиріччя прав юридичної особи та її працівників, якщо вони учасники господарського процесу і виступають на одній стороні. Протиріччя зникне, якщо інтереси юридичної особи та її працівника — протилежні чого, звичайно, бути не може. Отже, усунути протиріччя можна єдиним способом — визнанням «іншого учасника» господарського процесу окремою процесуальною особою із правами свідка, за аналогією з іншими процесуальними законами.

Іншою аналогічною правовою позицією щодо питання правової допомоги є Рішення Конституційного суду ще від 16.11.00 [14]. Цим рішенням суд, у контексті права на правову допомогу, визнав право особи вибирати собі захисника у статусі адвоката чи іншого фахівця у галузі права. Разом з цим визнано неконституційними норми ч. 1 ст. 44 кримінально-процесуального кодексу 1960 року та положення ч. 1 статті 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення (скасовано обмеження права особи на вільний вибір захисника — не адвоката).

Тобто, твердження про помилку законодавця щодо статусу «інших осіб» господарського процесу знаходить своє підтвердження і в указаному Рішенні Конституційного суду у частині права кожної особи на правову допомогу, а отже і права «іншої особи». Тобто, особами, якими відповідно до статті 30 ГПКУ є *«посадові особи та*

інші працівники підприємств, установ, організацій, державних та інших органів, коли їх викликано для дачі пояснень з питань, що виникають під час розгляду справи».

Потрібно відмітити, що указане рішення Конституційного суду було прийняте за дії кримінально-процесуального кодексу у редакції ще від 1960 року. Сьогодні ж діє кримінально-процесуальний кодекс 2012 року [3], який також не передбачає можливості участі у кримінальних справах у якості захисників інших фахівців у галузі права. І хоча Конституція у частині права кожного на правову допомогу (ст. 59) не змінилась практика пішла іншим шляхом, а саме можливістю участі у кримінальних (та адміністративних) справах тільки адвокатів, що і закріплено у конституційній реформі щодо правосуддя, яка набула чинності 30.09.16 [15].

Зокрема, Конституцію доповнено ст. 131-2, у якій указується про те, що *«для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура», і «виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення».*

Указана норма Конституції недвозначно характеризує право «інших осіб» на правову допомогу і за своєю природою є гарантією реалізації, захисту та охорони їх прав і свобод.

І хоча конституційна реформа у частині правничої допомоги тільки адвокатами і створює певні обґрунтовані підозри про порушення самої Конституції (ст. 22), щодо не звуження прав усіх без винятку осіб суспільства, але надання прав «іншим особам» правового статусу свідків може вирішити проблему конституційних прав учасників господарського процесу.

Таким чином з упевненістю можна стверджувати, що право «інших осіб» господарського процесу на правову допомогу відповідного фахівця безпосередньо і прямо указує на недолік їх правового процесуального статусу у господарському процесі. Такий недолік виявляється відсутністю приписів ГПКУ про приведення цих «інших осіб» до присяги та їх права ознайомлюватись із матеріалами справи перед опитуванням у господарському суді, а також підтверджується указівкою Конституційного суду про те, що *«Реалізація кожним права на правову допомогу не може залежати від статусу особи та характеру її правовідносин з іншими суб'єктами права».*

Для подолання цього недоліку (прогалини) процесуального закону щодо відсутності інституту свідків у господарському процесі, пропонуємо викласти у наступній редакції 2-е речення ч. 2 ст. 30 ГПКУ:

«Ці особи мають право давати пояснення, подавати докази, відмовитися від давання показань у випадках, встановлених законом. За завідомо неправдиві показання або за відмову від давання показань з непередбачених законом підстав указані особи несуть кримінальну відповідальність, яка передбачена для свідків, а за невиконання інших обов'язків - відповідальність, встановлену законом для свідків».

Такі зміни дадуть можливість для суду отримати, у певних категоріях справ (наприклад, справи про витребування майна із незаконного володіння, про відшкодування шкоди, про недопоставку тощо), додаткову гарантію для більш якісного та добросовісного ухвалення обґрунтованого та справедливого рішення. А саме коли іншими способами, які є традиційними для господарського процесу, неможливо довести предмет звернення, на який посилається позивач чи інший учасник господарського процесу.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Велес, 2006. – 48 с.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України від 11.02.1992 — 1992 р., № 6, стаття 56.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Голос України. – 2012. – № 90-91.
4. Кодекс адміністративного судочинства України. – К.: Атіка, 2005. – 128 с.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984 — 1984 р., № 51, стаття 1122.

6. Кримінальний кодекс України (прийнятий сьомою сесією ВРУ 05.04.2001 р.). – Офіційний текст. – “Ін-Юре”, 2003. – 204 с.
7. Про деякі питання практики застосування норм Господарського процесуального кодексу України, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у першому півріччі 2007 року». Інформаційний лист від 14.08.2007 № 01-8/675 // Бізнес:законодавство та практика — 2007 р., № 16, стор. 20.
8. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Закон України від 08.12.2000 — 2000 р., № 47, стор. 109, стаття 2045, код акту 17236/2000.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб. Закон України від 23.05.2013 // Відомості Верховної Ради України від 21.03.2014 — 2014 р., № 12, стор. 772, стаття 183.
10. Абрамов Н.А. Хозяйственно-процессуальное право Украины: Учебное пособие (курс лекций).— Х.: Одиссей, 2002.— 380 с.
11. Рішення Конституційного суду від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009 у справі за конституційним зверненням громадянина ГОЛОВАНЯ Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) // Офіційний вісник України від 23.10.2009 — 2009 р., № 79, стор. 62, стаття 2694, код акту 48122/2009.
12. Господарське процесуальне право України: Підручник / За ред. О.І. Харитонової. – К.: Істина, 2009. – 380 с.
13. Цивільний процесуальний кодекс України. Прийнятий 18 берез. 2004 р. – (Офіц.док.) – К.: Велес. – 128 с. – ISBN№ 966-8263-14-6.
14. Рішення Конституційного суду від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000 у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 268, 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про право вільного вибору захисника) // Офіційний вісник України від 23.10.2009 — 2009 р., № 79, стор. 62, стаття 2694, код акту 48122/2009.
15. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя. Закон України від 02.06.2016 // Офіційний вісник України від 08.07.2016 — 2016 р., № 5, стор. 8, стаття 1799, код акту 82295/2016.
16. Господарське процесуальне право: Підручник / В.Д. Чернадчук, В.В. Сухонос (ст.), В.П. Нагребельний, Д.М. Лук'янець; За заг. ред. к.ю.н. В.Д. Чернадчука. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 378 с.

СПЕКТОРСЬКИЙ Є.В.: РЕКТОР ТА ВЧЕНИЙ

Мельник Т.М.

(юрист)

Анотація: Автор статті висвітлює життєвий шлях Спекторського Є. В., зупиняючись детальніше на періоді його ректорства в Київському Університеті Св. Володимира, а також аналізує науковий доробок Спекторського Є. В. як вченого-теоретика права.

Ключові слова: Спекторський Є. В., ректор, вчений, філософ, дослідження, наукова думка, правові погляди, енциклопедія права, соціологія права, держава, конституція.

Аннотація: Автор статті освещает жизненный путь Спекторского Е. В., останавливаясь подробно на периоде его ректорства в Киевском университете Св. Владимира, а также анализирует научный потенциал Спекторского Е. В. как ученого-теоретика права.

Ключевые слова: Спекторский Е. В., ректор, ученый, философ, исследования, научная мысль, правовые взгляды, энциклопедия права, социология права, государство, конституция.

Summary. The article highlights the life path E. Spektorskyi, stopping to run it more rector of Kiev University St. Vladimir and analyzes scientific achievements Spektorskyi EV as academics law.

Keywords: E. Spektorskyi, rector, scientist, philosopher, research, scientific thought, legal opinions, encyclopaedia of law, sociology of law, the state constitution.

Систематизація та осмислення наукового доробку вітчизняних юристів-теоретиків представляє інтерес з точки зору як розвитку української юридичної науки в цілому, так і становлення та розвитку окремих державних і правових інститутів. Безперечно, сьогодні юридична наука активно розвивається та постійно збагачується новими знаннями про державно-правові явища і процеси. Проте, непростимою помилкою буде забуття ідей та